

ÖNÁLLÓ VÁMTERÜLET ÉS OSZTÁLYHARC.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

II. Önálló vámterület és proletariátus.

4. *Védővám vagy szabadkereskedelem?*

Most áttérek a védővámok kérdésére, mely értekezésem, szempontjából különös fontossággal bír. Eddig ugyanis a tőlünk Ausztriába s az onnan hozzánk irányuló forgalom vámmentes volt, a mi megszűnnék az önálló vámterület létesítésével. Úgy szokás tehát a dolgot odaállítani, pártolhat e a proletariátus oly változást, mely a szabadforgalom állapotát a védővámokkal cseréli fel?

Alig van kérdés, melynél az előítéletek és téves felfogások oly tömegével kellene megküzdenünk, mint éppen ez. Hogy az ily kérdésekben való elfogultság mennyire képes elhomályosítani még a legegyszerűbb tények szemléletét is, arra Kautsky nyújtja a legkiválóbb példát, s éppen azért idevonatkozó érveivel fejtegetéseink során részletesen fogunk foglalkozni.

Az ő befolyása irányítja a magyar szociáldemokrata párt egy jelentékeny részének az önálló vámterület tekintetében elfoglalt álláspontját, Garami s a vele egy nézetten levők hangsúlyozzák, hogy egy szociáldemokrata pártnak más álláspontja nem is lehet, mint a szabadkereskedelem s csak néhány profitemelésre éhes kapitalistának tesz az szolgálatot, a ki az önálló vámterületet és a vele járó vámokat pártolja. Nyilvánvaló, hogy a szocializmusnak, mint a nemzetközi szolidaritás hirdetőjének hitvallása nem lehet más, mint az összes nemzetek közötti *kölcsönös és korlátlan forgalmi szabadság*. Azonban a szociáldemokrata pártok által követelt ezen teljes forgalmi szabadság és a szabadkereskedelem között (t. i. oly értelemben véve a freetrade-ot, a mint azt az uralkodó osztályok felfogják és megvalósítják) át nem hidalható különbségek vannak. *A szabadkereskedelem ugyanis legkevésbé sem jelenti a forgalom teljes szabadságát*, s közte és a védvamos rendszer között, — ha

Angliától eltekintünk — nem minőségi, hanem csupán mennyiségi különbség van, a szabadkereskedelem vámjai rendszerint alacsonyabbak, mint azon államoké, melyek védvamos politikát űznek, sőt ez sem áll minden esetben. Hogy a szabadkereskedelem mily magas vámokat képes megtűrni, arra példát szolgáltat a III. Napoleon és Anglia között 1860-ban kötött szerződés, melyet mint freetrade legszebb diadalát szokás emlegetni. Ezen szerződés bár a prohibítív rendszerrel szemben haladást jelentett, mégis igen magas 25—30% értékvámokat biztosított Franciaországnak. Sok, állítólag védvamos tarifa nem tartalmaz ennél magasabb tételeket! Így pl. jelenleg is Oroszországot és az Egyesült-Államokat kivéve az összes védvamos államok vámbevételei alul maradnak a megvámolt árúk értékének 20%-án. De nincs oly állam, még Anglia sem, mely területén a külföldi versenynek teljesen egyenlő feltételeket biztosítana. Mindenütt találunk differenciális díjszabásokat, a hazai iparnak a törvényhozás és hatóságok által való támogatását (Angliában a Made in Germany, és a nemzeti hajózás előnyben részesítése), s minden kormány még a legszabadelvűbb szerződésben is, vagy ennek dacára fenntartja magának a kivételes intézkedések és retorziók jogát és szükség esetén él is velők. Kautsky is említ egy jellemző példát, így Németországban nincsen ugyan szénvám, de a szénszindikátus oly vasúti díjszabási kedvezményeket élvez, melyek jobban óvják őt a külföldi versenytől, mint egy védvám. Különben is a szociáldemokrata párt szempontjából nyilvánvaló, hogy a proletariátusra — addig, míg a jelenlegi társadalmi rendszer fennáll — a vámok eltörlésének nem lehet túlságos előnye, mert a kapitalistáknak mindig módjukban fog állhatni, a forgalom teljes szabadságát a saját érdekében meghamisítani.

A szabadforgalom és szabadkereskedelem közötti különbséget legjobban mutatja *Magyarország és Ausztria* példája. A mi kölcsönös forgalmunk állítólag a szabadkereskedelem elvén alapul, az állapotvitel pl. teljesen szabad Ausztriába, de eltekintve a bécsi városi tanács szokásos okvetetlenkedéseitől, az osztrák kormány járvány ürügye alatt bármikor elzárhatja a határt; szabad pl. a gabonakereskedés is az egész monarchia területén, mégis gabonánk a legutóbbi ideig csak vám mellett juthatott be Tirolba, teljesen szabad pl. az ipari forgalom is, de azért úgy a magyar, mint főleg az osztrák kormány az állami szükségletek fedezésénél tervszerűleg kizárják a másik

állam iparosait, s ezen példákat a végtelenségig lehetne szaporítani. Ez minden egyéb, csak szabadforgalom nem, s nem hiszem, hogy ily állapot fenntartásáért a szabadkereskedelem őszinte hívei rajonghatnának.

Nagy tévedés és elfogultság állítani, mintha a szabadkereskedelmi irány a szociáldemokrácia szükségszerű álláspontja lenne, mint azt Kautsky hirdeti. Egyáltalában nagyon helytelen dolog a szabadkereskedelmi és védvámrendszert mint célokat feltüntetni, melyek felé a gazdasági fejlődés szükségszerűleg irányul. Ezen irányzatok nem okai a gazdasági szervezet megváltozásának, hanem csak ideológiai összefoglalásai oly gazdasági rendszabályoknak, melyeket az uralkodó osztályok egy bizonyos időpontban érdekeik megvédésére szükségesnek és helyesnek találnak. Némely államban a burzsoázia vagy nagybirtok érdekeire nézve adott időben kedvezőbb, ha a külföldi nyersanyagok vagy iparcikkek háborítlanul jöhetnek be, az uralkodó osztályok ilyenkor ledöntik a vámsorompókat és szabaddá teszik a forgalmat. Más esetben exisztenciájukat csak a külföldi verseny kizárásával tarthatják fenn, korlátozni fogják azt tehát minden módon. Az ily alkalommal foganatosított rendszabályok azután az uralkodó osztály tudósai és közgazdái által rendszerbe foglaltatnak, s a rendszer *magasabb ideológiai* alapokra helyeztetik, természetesen nem azt fogják mondani, hogy ezeket a nagybirtok vagy burzsoázia profitérdekei kívánják, hanem szépen hangzó frázisokat rántanak elő, s a szabadkereskedelem lesz a »nemzetközi szolidaritás«, a védvám pedig a »nemzeti munka védelmének« rendszere. Természetesen szabadkereskedelem a benne levő varázshatású szabadságszónál fogva jobban hangzik mint a védvám, ideológiai alapja is szélesebb, mert az egész emberiséget öleli fel, míg a védvám csak egy nemzet szűkebb körére terjed ki, s ezért érthető, hogy a nemzetköziséget hirdető szociálisták közül oly sokan voltak hívei a freetrade-nak. A marxizmus a polgári nemzetgazdaságtan főleg az angol liberális irány esilőin nőtt fel, alapelveinek jelentékeny részét így a freetrade iránti előszeretettel attól kölcsönözte, s Marx követői, első sorban Kautsky még most is mereven ragaszkodnak ezen ideológiákhoz, dacára annak, hogy ezeket a polgári nemzetgazdaságtan maga is már rég eljettette és a gazdasági élet fejlődése számtalan esetben megcáfolta.

Époly tévesek azon kifejezésmódok, hogy akkor, vagy ekkor »a védvámrendszer diadalmaskodott a szabadkereskedelem felett«, vagy hogy »1846-ban Angliában a freetrade jutott

uralomra, s Németországban 1879-ben pedig a védvámrendszer«. *Nem a vámpolitikai rendszerek váltják fel egymást az uralomban, hanem az uralkodó osztály különböző¹ csoportjai, melyek aztán a vámpolitikai rendszabályokat saját érdekeiknek megfelelően formálják át. Így 1846-ban Angliában nem a freetrade győzedelmeskedett, hanem az ipari burzsoázia, mely a nyerstermények és élelmiszerek olcsósága érdekében megszüntette a nagybirtok által védett gabonavámokat. 1879-ben pedig Németország vezetését a nagybirtok és junkerek ragadták magokhoz, a csökkent járadékuk emelésére behozták az agrárvámokat.*

A szabadkereskedelem épen oly akadály lehet a nemzetközi szolidaritásnak, mint a védvám. Erre nézve idézhetjük Marxnak egy kijelentését. Marx és Engels tisztán látták, hogy az angol freetrade irányzat az angol ipari burzsoázia világuralmát akarta biztosítani. Ezért Marx 1848-ban kimondta, hogy a szabadkereskedelmi irány az egyik nemzet leigázása a másik (Anglia) által, épen úgy, mint a hogy a védvám egyik osztálynak a másik által s azok, kik nem akarják az utóbbit meglátni, nem veszik az előbbi kizsákmányolást sem észre. Azonkívül 1849-ben a szabadkereskedelemtől tartott beszédében óvott attól, nehogy valakinek imponáljon ezen szó »szabadság«, mert ez csak a tőkés szabadságát jelenti a munkás kizsákmányolására. Ugyancsak ő a Kapitalban kijelenti, hogy a védvámrendszer lehet ideiglenes (temporäre) szükségszerűség is a nemzetközi versenyharcban. S hogy a freetrade túlzásai dacára mégis mellette foglalt állást, ez katasztrófa elméletének befolyására vezethető vissza, mert szerinte a szabadkereskedelem a korlátlan verseny elvének könyörtelen alkalmazása által rendkívül élesíti a proletariátus és burzsoázia közötti ellentétet. S hogy Engels mennyire nem idegenkedett a védvámos rendszabályoktól, azt az ő sokat emlegetett és megtámadott anektodája a glasgowi freetrader kereskedőről és az amerikai expreszvonatról bizonyítja.

Ha lapozgatunk a munkásmozgalmak történetében, úgy találjuk, hogy a német agrárvámok korszakától (1879, de különösen 1892 óta) eltekintve, a szociáldemokrata pártok épen-sóggal nem rajongtak túlságosan a szabadkereskedelemért. Igen tanulságos és jellemző, hogy *az angol freetrade mozgalommal szemben a munkásság eleinte a legellenségesebb álláspontot foglalta el, s azt a polgári osztályok egy újabb svindlijének jelentette ki, s az Anti corn law-league gyűléseit mindig a chartista munkások robbantották szét. Ezen ellenszenvet épen úgy a*

polgári közgazdaságtan ideológiáin alapuló előítélet okozta, mint Kautskyék mostani *szimpátiáját*, mert akkor még uralkodott a vasbértörvény kérlelhetlenségébe vetett hit, s a munkások azt hitték, hogy a burzsoázia a gabonavámok eltörlésével és az élelmiszerek olcsóbbá tételével csak a munkabéreket akarja lenyomni. Hosszú idő telt el, míg az angol proletariátus megbarátkozott a szabadkereskedelmi iránynyal.

A német munkásság nem vett részt a német freetrader mozgalmakban, s nem helyezkedett ezen tekintetben elvi álláspontra.

Az 1875. évi gothai kongresszus kijelentette, hogy a védvám és szabadkereskedelem a polgári osztályok harca, mely a szociáldemokrata pártot hidegen hagyja, s melyet minden esetben a gyakorlati szempontok szerint kell eldönteni. Sőt ugyanezen gyűlés még tovább ment, s az újonnan kötött szerződések ellen nyilatkozott, mert nem védik meg eléggé az ipart.

A birodalmi gyűlésben a szocialista képviselők — így Liebknecht is — az 1867—1882 közötti időben gyakran szólaltak fel az ipari védvámok érdekében. Sőt újabb időben is a stuttgarti kongresszuson Bebel idézte Engels 1888. évi szavait, hogy minden országban lehet olyan időszak, mikor a védvámokra szükség van és Kautsky maga pedig oly értelmű határozati javaslatot terjesztett elő, hogy a német ipar megerősödven, már nincs szüksége nevelő vámokra s ezzel implicite beismeri, hogy addig szükség volt reájok.

S hogy ezen kérdéseket mennyire nem lehet pusztán elvi szempontokból megoldani, azt legjobban lehet egy példával illusztrálni. A szociáldemokrata pártnak egyik alapkövetelménye, minden monopoljellegű üzemnek államosítása. De azért épen a szoczialisták voltak azok, kik 1887-ben a leghevesebben állást foglaltak a német birodalmi kormány szeszegyedárúsági tervei ellen, mert nem akartak a junkerek és a militarizmus szolgáltatában álló kormánynak újabb hatalmi és pénzügyi eszközöket kezébe szolgáltatni. S hogy a proletariátusnak mennyire nincs érdekében az uralkodó osztály által hirdetett szabad kereskedelmi elvekért lelkesedni, azt bizonyítja az is, hogy a magyar nagybirtok és gentry mely befelé a legteljesebb gazdasági elnyomást valósította meg, terményeinek exportja érdekében sokáig a szabadkereskedelmi frázisokat hangoztatta. Kautsky maga említi, hogy a múlt század 60-as éveiben a freetrade irányzat mozgató elemei az ostelbai junkerek és a magyar

mágnások voltak. S ha még ezekhez hozzávesszük, hogy Browning az angol anti-cornlaw-league által Németországba kiküldött ügynök a mecklenburgi nemességről jelentette haza megbízóinak, hogy leglelkesebb híve a freetrade-nak, úgy Ját-hatjuk, *mint találkoztak a szabadkereskedelem táborában azok, a kik a munkásság törekvéseinek mindenkor legexponáltabb ellen-ségei voltak.*

Kautsky szerint a védvámrendszer ellentétben a szabad-kereskedelemmel előmozdítja: a kereskedelmi háborúkat, a gyarmatrendszert, a piac monopolizálását kapitalista egyesületek által, a munkás elnyomását erőszakos eszközök által és a politikai korrupciót. Ez a rövidlátás a freetrade javára már szinte határos a szándékos ferdítéssel. Nem azt akarjuk mon-dani, hogy védvamos államokban ezen jelenségekkel nem talál-kozunk, *de ezek nem a védvám, hanem a kapitalisztikus gazda-sági szervezet folyományai,* melynek a védvámrendszer épügy csak eszköze, mint a kereskedelmi háborúk, vagy a gyarmato-sítási törekvések, s ezen hátrányok mindaddig előfordulnak, míg a kapitalizmus fennáll, kövessen bár az szabadkereskedelmi, vagy védvamos politikát. A kereskedelmi háborúkra később még kitérek, a mi pedig a gyarmatrendszert illeti, épen Anglia a freetrade büszkesége jár ebben elől, s 1846 óta gyarmatait óriásilag megszorította, s számtalan oly gyarmati háborút viselt, melyek a humanitás szempontjából a legsúlyosabb kifogások alá eshetnek, a mire példa az 1857-ki indiai felkelés elfojtása, a zuluföld meghódítása, a búr háború stb. Az is nagyfokú ferdítés azt állítani, hogy a kartell a védvám gyer-meke, s attól elválaszthatatlan, hiszen teljesen elég bármilyen a kartellekről is könyvet elolvasni s láthatjuk, mily előre-haladott a kartellek szervezkedése Angliában. Mi most Magyar-országban állítólag a szabadkereskedelem áldásait élvezzük, de azért a fogyasztók a legfontosabb cikkek tekintetében ki vannak a kartelleknek szolgáltatva, sőt a magyar ipari vállala-tok csak úgy tarthatják fenn magokat, ha csatlakoznak az osztrák kartellekhez.

További állítás, hogy a védvámrendszer elválaszthatatlan a munkások kizsákmányolásától. Erre viszont teljes joggal kérdezhetjük, *hogy vajjon azon államokban, a hol a szabad-kereskedelem uralkodott, s azon időben, midőn ez történt, kisebb volt-e a munkásosztálynak a kapitalizmus által történt kizsákmá-nyolása, túrhetőbb volt-e a kapitalisták uralma?* Hiszen a

freetrade mozgalom angol kezdeményezői a laissez faire alapján álltak, s ebből kiindulva a leghevesebben ellenezték a törvényhozásnak munkásvédelmi beavatkozásait. Az sem áll, hogy az angol munkásvédelem a freetradeel kezdődik, mert az már 1802-ben vette kezdetét, természetesen nagyobb jelentőségre jutott a nagyipar felülkerekedésével, mert ez később a munkásvédelmet használta fel a kisüzemek felszívására. Viszont azonban Németországban a munkásvédelmi irány 1880-ban, tehát azon időponttól kezdődik, midőn a védvámrendszer teljes diadalra jutott. S ha a védvámrendszer a munkások korlátlan kizsákmányolását jelentené, akkor Franciaországban és az Északamerikai Unióban, melyek a múlt évszázad eleje óta (néhány rövid korszaktól eltekintve) következetesen ragaszkodnak a védvámrendszerhez, munkásvédelemlről szó sem lehetne, pedig ezen államok e tekintetben is magas fokon állanak. Ezekről Kautsky természetesen hallgat, ellenben az angol munkások relatíve magasabb jóléti egészen a freetrade számlájára írja. Persze, mikor meg arról van szó, hogy a tarthatatlan Verelendungstheoret Bernsteinnal szemben megvédelmezze, akkor az angol munkások anyagi és »szociális« nyomora is ép oly nagy mint a többi védvámos országokban. *Különben is a munkásvédelem nem függ össze a szabadkereskedelemmel és a védvámrendszerrel, hanem az uralkodó osztályok belső küzdelmeinek eredménye*, a mit a harmadik részben fogok bővebben kifejteni, s ott fogok reámutatni arra, mi okozza a munkásvédelmi törvények „keletkezésének időbeli összeesését a vámpolitikai irányzatok változásaival. S végül a mi Kautsky azon állítását illeti, hogy a korrupció a védvám gyermeke, csak azt kérdezhetjük, vajjon volt-e nagyobb korrupció valaha, mint III. Napóleon freetrader korszakában?

A külföldi államok közül egyedül Anglia követ állandóan szabadkereskedelmi politikát, s ezért a szocialista freetraderek mindig Angliában tett fényes tapasztalatokra hivatkoznak.

Ezekre az angol példákra való hivatkozás meglehetősen kényes kérdés a szocziáldemokrata irodalomban. Így Marx összes kritikusai azt hibáztatják leginkább rendszerében, hogy túlságosan az angol ipari viszonyok befolyása alatt állott. Másrészt Bersteinnak leghevesebb támadói állandóan azt vetik szemére: Er sieht Alles durch die englische Brille, viszont Bernstein meg czáfolóit szokta azzal sarokba szorítani, hogy ez vagy az az érvök csak az angol viszonyokra állhat meg.

Hogy Anglia oly sokáig ragaszkodik a tőle kezdeményezett kereskedelmi irány elveihez, ennek oka inas államokkal szemben való kulturális és gazdasági fejlettségében keresendő, mely tekintetekben a többi államok még most is nehezen tudják megközelíteni.

Ezt a fensőbbiséget pedig Anglia akkor szerezte meg, midőn a gyáripár a vámpok által megerősödve képes volt úgy belső ellenségeit legyőzni, mint külföldi versenytársait túlszárnyalni. Sőt az angol freetrader burzsoázjáról köztudomású dolog, hogy azért hirdette oly folytonosan és akarta minden országra a szabadkereskedelem elvét mindenképen reátukmálni, mert ez a legalkalmasabb eszköz volt az import teréül szolgáló államok ipari fejlődésének megakadályozására és az angol szupremácia biztosítására. Az angol nagyipar előtt — mint azt Marx és Engels is kifejtették — azon ideál lebegett, legyen Anglia a világ műhelye s a többi államok szállítsanak neki olcsó áron nyersanyagokat és élelmiszereket. Ezért érvényesítette mindenütt befolyását a védvára ellen, melynek saját nagyságát köszönhette. Friedrich List mondja: közönséges okosságú szabály, hogy mihelyt valaki a tetőpontot eléri, eldobja a létrát, melyen odajutott, nehogy mások is jöhessenek utána. S mihelyt a németek és amerikaiak szupremáciáját veszélyeztetni kezdik, megszületik Angliában is a védvamos irányzat s a Made in Germany nem egyéb, mint a szabadkereskedelem elvének áttörése. S másrészt láttuk, hogy Németországban a 70-es évek körül azon iparágak váltak freetraderré, melyeknek magas fejlettségük folytán már nem kellett a külföldi versenytől tartaniok.

A többi európai államok, melyeknek viszonyaihoz a mieink mégis közelebb állanak, következetesen védvamos politikát követnek s úgy Németországnak, mint Franciaországnak, Ausztriának ipara a védvám hatása alatt óriási méretekben fejlődött, sőt még a kis Romániáé is, nem is szólva az északamerikai Unióról, melynek ipara a folytonos védelem folytán csodás arányokat ért el. S hogy az ipar ezen fejlődése mennyire nem vált a munkásoknak kárára, azt már fentebb kimutattam. Ebből megérthető, hogy ezen országok munkásai eddig miért nem foglaltak határozottan állást a védvámok ellen, ha programmjaikban hangoztatták is a kölcsönös forgalmi szabadság elvét és éltek a szokásos fentartásokkal, sőt köztudomású dolog, hogy az északamerikai Unió

munkásai, valamint az ausztráliai munkáspárt ezideig határozottan védővámosok voltak.

A fentebbiekből nyilvánvaló, hogy *a vámpolitika kérdéseiben nem lehet minden időre érvényes általános elveket felállítani*, hanem a munkásságnak ezen kérdésekben elfoglalandó álláspontját mindig azon meg gondolásnak kell irányítani, *mily vámpolitikai rendszabályok* — legyen ez a szép csengésű szabad kereskedelem, vagy a siváron hangzó védvám — *legelőnyösebbek adott esetben a proletariátus érdekeire* — mint azt Schippel precise kifejti. Midőn tehát az önálló vámterületről van szó, akkor első sorban Magyarországnak speciális viszonyaiból és a nemzetközi versenyben elfoglalt helyzetéből kell kiindulni s annál kevésbé engedheti meg magának oly szegény és fejletlen állam, minő Magyarország, hogy az uralkodó gazdasági irányzatoktól egyoldalúlag eltérjen. Nem követhetünk mi egymagunkban szabad kereskedelmi politikát, *nem lehetünk mi egymagunkban a szabadforgalom idealistái*, midőn az egész világ az elzárkózás alapján áll. A szabadkereskedelmet hirdetői magasztalták azért, mert létesíti a nemzetközi munkamegosztást, mely szerint minden nemzet azon termelési ággal foglalkozhatik, mely viszonyainak legjobban megfelel, oly okoskodás, mely csakis az angol ipari kapitalizmus érdekeit tartotta szem előtt. Ezt azonban a gazdasági fejlődés megcáfolt a s Kautsky maga mutatja ki, hogy mindinkább megszűnik az ipari és agrárállamokra való oszlás, ma már minden nemzet akar ipart és kereskedelmet. Nem vesztette el még most sem jelentőségét Bismarcknak azon mondása, hogy idegen népeket nem lehet azzal megnyerni, ha feláldozzuk neki anyagi érdekeinket. Ha mi most az elzárkózás korszakában szabadkereskedelmi politikát követnénk, ezzel csak azt érnők el, hogy *fejletlen iparunkat, a munkásságot, gazdasági jövőnket odadobnak a magasabb fokon álló külföldi ipar versenyének és kizsákmányolásának*.

Ezen utóbbi tétel igazsága teljes mértékben áll az Ausztriával fenforgó vámterületi közösségre. De különben is, ha Magyarországra nézve tényleg hasznosabb és kívánatosabb lenne a vámkülfölddel szemben szabadkereskedelmet folytatni, ezt azért sem tehetné, mert ez — a közös vámterület fennállásának ideje alatt — *nem tőlünk függ*. Mi nem lehetünk védvámellenesek, mikor az osztrák nagyipar és nagybirtok, melyeknek befolyása döntő ezen kérdésekben, nem akarnak a védvámoktól

megválni. Fentebb már kimutattam, hogy a közös vámterületen minden van, csak szabadforgalom nem és az is nyilvánvaló mindenki előtt, hogy a közös vámterület ép oly kevéssé jelenti a szabadkereskedelmet, sőt a védvamos rendszernek mindenha egyik legerősebb vára volt s Ausztria úgy szerepel a vám politika annalesein, mint a védvám legmerevebb híve. *Valóban inkonzekvencia egyszerre a védvámok ellenségeinek és a közös vámterület hívének vallani magát, mikor a kettő egy és ugyanaz.* Garaminak az önálló vámterület azért nem kell, mert szerinte a magyar ipar fejletlenségénél fogva mindig nagyobb mérvű elzárkózásra fog törekedni, míg Ausztria fejlettebb iparánál fogva már nélkülözheti a vámvédelmet. Honnan várja tehát Garami a vámok eltörlését? Attól az osztrák nagyipartól, mely hagyta Ausztriát a Zollvereinekből kiszorítani, a német Bundból kido-
batni, csak azért, mert nem akart magas ipari vámjaiból engedni, hogy a versenyt kizárva, a magyar fogyasztási piacot gyarmati függőségben tarthassa? Attól az osztrák ipartól, mely noha minden új vámtarifa újabb vámemeléseket tartalmazott, a leghevesebben ostromolta tovább is a kormányt magasabb tételekért, mert máskülönben tönkremegy? Attól az osztrák ipartól, mely abban az időben is, midőn még a németeknél magasabb fokon állt, sem volt neki elég a védelem, attól várja, hogy most fog engedni, midőn a német ipar már messze túlszárnyalta?

Látnivaló tehát, hogy a *közös vámterület fennállása alatt is teljesen ki van zárva a vámkülfölddel való szabadkereskedelem.* Maradna tehát az Ausztriával való forgalom. Ehhez is lehetne ragaszkodni, ha valaki ki tudná mutatni, hogy a közös vámterület előnyös Magyarországra nézve, hogy az ipar fejlődését nem gátolta meg, vagy ha az ipar nem is fejlődhetett, ezért kárpótlást nyújtott a többi foglalkozási ágak felvirágzása, a lakosságnak, főleg a szegényebb osztályok vagyoni emelkedése. Ezt azonban még se aki ki nem mutatta, a közös vámterületnek sem agrárius, sem szocialista hívei. Természetesen azok, a kik a magyar állam és mezőgazdaság fejlődésének kritériumát abban látják, hogy a nagybirtok egyre jobban gyarapodik és tért hódít, azok meg vannak a közös vámterület üdvös hatásáról győződve. Mi ellenben tudjuk, hogy az ú. n. biztosított osztrák piac dacára a kisbirtokos parasztság eladósodott és visszafejlődött, a szegényebb osztályok vagyoni emelkedését a kivándorlók másfél-százezerhez közeledő száma cáfolja meg,

mely számok oly hangosan ordítanak, hogy azt semmiféle agrárius dicshimnusz nem zengheti túl. Látjuk továbbá azt, hogy az ipar nem tud fejlődni, látjuk azt, hogy a *közös vámterület megakadályozza a burzsoázia politikai hatalmának és a proletariátus befolyásának növekedését, ellenben biztosította a nagybirtok és gentry korlátlan politikai és gazdasági uralmát és a munkásosztály teljes elnyomását.*

A védvámrendszer elleni averziót nagyban elősegítették azon kinövések és visszaélések, melyekkel jární szokott, t. i. a kiviteli prémiumok, adóvisszatérítések és bonifikációk, melyekre nézve tényleg helyes azon állítás, hogy néhány exportra törekvő kapitalistának zsebeit tömik meg az adózók rovására. Ezen visszaéléseket azonban a szabadkereskedelem sem zárja ki — s teljes mértékben élvezhettük őket a közös vámterület mellett¹ — sőt éppen annak folytán, azon junktim következtében, mely a vámszövetség és a fogyasztási adórendszer között fennáll.

Épöly önámítás azt hinni, *mintha a közös vámterület az ipari cikkek olcsóságát jelentené*, hiszen a magas vámok folytán az osztrák ipar a legtöbb cikk tekintetében verseny nélkül áll a magyar piacon s tetszése szerint diktálja az árakat. Kautsky kimutatja, hogy Ausztriában (a mi alatt természetesen a közös vámterület értendő) mennyire megdrágítja a külföldi árakhoz viszonyítva a fogyasztást a védvám és kartellírozás. Így tehát elesünk a szabadkereskedelem azon sokat magasztalt előnyétől is, melyet az olcsó vásárlás nyújt s *a közös vámterület eredménye az, hogy az osztrák nagyipar gazdagodik a mi rovásunkra*. Erre azt lehetne mondani, hogy a proletariátusra nézve közönyös lehet, vajjon a profit osztrák, vagy magyar kapitalisták zsebébe vándorol-e?

Hogy ez mennyire nem közönyös, kitűnik Pap Dávid számításából, mely szerint 1902-ben az Ausztriából Magyarországra importált ipari áruk értékéből 221 millió korona fizettetett ki az osztrák munkásoknak. Hol tartana nálunk a proletariátus fejlődése, ha ezen összegnek csak a fele jutna évente a magyar munkások kezébe! Sőt még akkor is, ha ebből a munkásoknak direkte hasznuk nem volna, kívánatos lenne, ha a profit a magyar iparnak jutna, mert előmozdítaná egy tőkeerős burzsoázia fejlődését, mely körülmény fontosságát szintén

¹ Így látjuk, hogy most (1906. máj.) úgy Ausztriában, mint Magyarországon az agrárius körök egyforma buzgalommal követelik az árpakivitelnek behozatali jegyek adásával való támogatását, a mi nem más, mint a prémium egy ejtett alakja.

felolvasásom harmadik részében fogrom méltatni. S kapcsolatban az előző fejezetekben elmondottakkal, idézhetjük Schippel azon fejtegetéseit, hogy *ha valamely országban a termelőerők kapitalisztikus kifejlesztése csak védvám által lehetséges, úgy a munkásoknak ezen irányzatot kell pártolniuk, még ha momentán nem is kedvező reájok nézve, mert csak így lehetséges egy tökéletesebb gazdasági szervezet előkészítése.* Ebben látja Kautsky is a régi. védvámrendszer történeti jelentőségét és jogosultságát. Ezen fejtegetésekhez még hozzáfűzhetjük azon megjegyzésünket, hogy a freetrade konzervatív rendszabály, mely egy elért fejlődési színvonalat akar fenntartani, míg a védvám radikális eszköz, mely az ipari haladás, a termelőerők minél teljesebb kifejlesztésének szolgálatában áll.

De hogy az önálló vámterület a munkásra, mint a fogyasztóra is feltétlenül előnyösebb lesz, mint a jelenlegi állapot, az abból is következik, hogy *a munkásember legközönségesebb fogyasztási cikkeit nem drágítaná meg.* Magyarországon ugyanis még az önálló vámterület esetén is sokáig túlnyomó lesz a mezőgazdaság, s ha a fogyasztási képesség az ipar haladása folytán emelkedni is fog, még sokáig fogunk nyersterményeket exportálni, annál is inkább, mert a munkabérek emelkedése folytán a mezőgazdaságban is gyakoribb alkalmazást nyer majd a gép, mi a termelés produktivitását emelni fogja s ugyanezt fogja előmozdítani a mezőgazdasággal foglalkozók számának csökkenése is. Sőt ha hinnünk lehet, az agráriusok jajveszékésének, az export, s így a gabona ára csökkenni is fog. Ennélfogva az agrár védvámok árdragító hatásától egyelőre nem igen kell félni, mert nagyon messze van azon idő, mikor gabonafélékben importra szorulunk. Minthogy pedig a magyar munkásság kiadásainak 60—70%-jét a táplálkozási kiadások teszik, épen ezen tekintetben a változás nem lesz hátrányos, sőt esetleg olcsóbbodást fog előidézni.

Ha koncedáljuk is azt, hogy az önálló vámterületen is lesznek agrárvámok, ez sem jelenti, mintha a jelenleginél hátrányosabb állapotba jutnánk, hiszen a közös vámterületen az új szerződések és az autonóm tarifa szerint már most is igen magas agrárvámok vannak. *Sőt a közös vámterület fennmaradásának egyedüli feltétele az agrárvámok minél nagyobb fokozása,* mert úgy a magyar, mint az osztrák nagybirtok, melyeknek politikai befolyása mindenható, csak ezen az alapon fognak továbbra beleegyezni a vámközösség fenntartásába.

Itt szem elől nem kell téveszteni, hogy a magyar szocialisták védvámellenes álláspontja a németek, különösen Kautsky befolyására vezethető vissza, mert mint említettük az amerikai és francia szocialisták nem igen exponálták magukat ezen kérdésekben. Sőt a német szocialisták sem voltak, mint láttuk, ily védvámellenesek a 60—70-es években, s csak azóta oly elkeseredett ellenségei, mióta Németországban a junkerek és a nagybirtok az állam kormányzatát magukhoz ragadva, befolyásukat az élelmicikkekre vetett vámok felemelésére használták ki, a mi nekik busás hasznot hozott, s a munkásosztályok élmezését pedig rendkívüli módon megdrágította. Innen a német szocialisták elkeseredett agitációja a védvámrendszer ellen, melynek Kautsky által vázolt káros hatásait főleg az agrárvámok (a védvámrendszer alfája és ómegája) idézik elő. Épen ő az, a ki szembeállítja a régi védvámrendszert a jelenlegivel az utóbbinak rovására, holott a régi első sorban abban különbözött a mostanitól, hogy az agrárvámok mellérendelt szerepet játszottak benne. Az önálló vámterületre azonban az agrárvámok árdrágító hatásaiból vont következtetések nem állanak, mert mint előbb fejtegettük, mi még sokáig nem fogunk gabonaféléket importálni.

A kiadások 20—25%-jét a lakbér foglalja le, ebben pedig nagyon csekély fluktuációt idézhet elő, van-e önálló vámterület, vagy nincs. A hátralevő ipari tárgyakra a kiadások 20—25%-a esik, de több mint bizonyos, hogy ezeknek ára sem fog emelkedni az önálló vámterület felállításával. Először a mainál magasabb árakat, minőket az osztrák ipar most verseny nélkül diktál, nehéz elképzelni, mert kedvező helyzete folytán elment azon végső határig, melynél többet a fogyasztók, különösen a szegevényebb osztályok nem tudnak fizetni. Az ipari vámok tekintetében a magyar szociáldemokrata pártban sokan Kautsky nyomán különbséget tettek a *tulajdonképeni védvámok és az u. n. nevelővámok* között, melyeknek célja, hogy a fejlődő iparnak a külföldi verseny ellen erősítést nyújtsanak s az utóbbiak jogosultságát elismerték. Ezzel szemben a közös vámterület hívei figyelmeztettek arra, hogy a kettő között a határt nehéz megállapítani, s minthogy *l'appetit vient en mangeant*, minél jobban fog növekedni az ipar, annál inkább fog törekedni arra, hogy a nevelővámokat — eredeti rendeltetésüktől eltérőleg — magasra csavarja fel. Felesleges, hogy itt foglalkozzam azzal, mily különbség van elméletileg a nevelő- és védővámok között.

Mihelyt felismerjük, hogy a védvám és szabadkereskedelem nem oly gazdasági rendszerek, melyeket az uralkodó osztályok önmagáért kívannak, hanem azok a túlsúlyban levő uralkodó osztály érdekében szükséges rendszabályok, akkor világossá válik előttünk, hogy *a vámok magasságát az uralkodóosztályok belső erőviszonyai döntik el.* A magas ipari vámok ellen pedig biztosítékot nyújt, hogy a nagybirtok uralma még az önálló vámterület létesítése esetén is egyelőre jó ideig biztosítva van, ez pedig a saját érdekében — mint az a külföldön történt, meg fogja akadályozni, nehogy az ipari vámok valahogyan az égbe nőjjenek.

Az ipar épen csak olyan vámokat fog tudni keresztülvinni, hogy a külföldi versenyrel szemben magának némi előnyt biztosítson, ellenben a védvámok azon hírhedt és magas fajairól, melyek a belföldön magasra csigázzák az árakat csak azért, hogy a külföldi versenyben olcsóbb áron vehessenek részt, még az ipar megerősödése esetén sem lehet néhány évtizedig számítani. S hogy az árak magasak nem lehetnek, az abból is következik, hogy az ipari cikkek túlnyomó része *nem elsőrendű szükségletek fedezésére szolgál,* már pedig szegény országban, hol a vagyontalan osztályok vásárlóképessége oly csekély mint nálunk; magas árakat azért sem lehet szabni, mert akkor egyszerűen nem veszik az illető árut. A vagyonság emelkedésével pedig az árak emelkedése is elviselhetőbb lesz, s addigra a proletariátus is annyira megerősödik, hogy útját állhatja a túlzó védvámos törekvéseknek. Végül nem kell attól sem félni, hogy az exotikus cikkek, kávé, tea, fűszerek árai, melyek szintén fontosak a munkásosztály szempontjából, emelkedni fognak. Eddig tudvalevőleg a magyar kormány mindig emelni akarta ezen vámokat a közös *vámbevétel emelése végett,* ellenben az osztrák kormány mindig visszautasította a magyar kormány követeléseit, mert a déli államoktól másképen nem kaphatott volna alacsony ipari vámokat. Ezentúl viszont a mi iparosaink lesznek ezen szempontokból kifolyólag az exotikus tárgyakra vetett vámok emelésének ellenségei.

S hogy a vámemelés mennyire nem vonja okvetlenül magával a vámmal sújtott cikk árának emelkedését, az kitűnik a következő példából is. Vámtarifánkban a kávé vámja 1878-ban métermázsánként 5 frtról 8 frtra emeltetett, ára ellenben 100 frtról 87-re szállt le, a petróleum vámja hektóliterenkénti frtról 5-re emelkedett, ára pedig 16 frtról 8-ra szállt le. (Láng adatai.)

Természetesen ezzel szemben lehetne azt mondani, hogy vám-emelés hiánya esetén az árak még olcsóbbak lettek volna, azonban mégis elvitázhatlan tény, hogy a vámemelés nem volt káros hatással a fogyasztásra, a mi onnan is megérthető, hogy az ár a legkülönbözőbb tényezők működésének rezultánsa, s így a vám hatása gyakran elmosódik. Másrészt éppen a vámvédelem hatása folytán a belföldi termelés annyira kitágul, hogy árcsökkenést idéz elő, s ez magyarázza meg a fentebbi példában a petróleum árának csökkenését, ugyanezt látjuk pl. a bornál, az olasz vámot tetemesen felemelték ugyan, de ezen vámemelés reményében a szőlőművelés annyira megnövekedett, hogy a bor ára olcsóbb lett. Schippel is közli könyvében, Conrad tabelláit, melyekből kitűnik, hogy a német agrár-vámok emelése, sőt az ötmárkás vám sem tudta 1890-ig a nyerstermények áresését feltartóztatni.

Látjuk tehát, hogy az önálló vámterület a munkásra mint *fogyasztóra* nézve nem hátrányos. Láttuk előzőleg, hogy a munkásra mint a *termelés tényezőjére* pedig határozottan előnyös. S ha még ehhez hozzávesszük, hogy az átmenet első éveiben, míg az ipar kifejlődik, tehát a külföldi import még nagy lesz, a vámbevétel (mely jóval nagyobb lesz, mint a mennyi most a kvóta szerint ránk esik) később pedig a fogyasztási és kereseti adók emelkedése az állambevételt is fokozni fogja, láthatjuk, hogy a munkásnak, mint *adózó alany*nak helyzete sem fog hátrányos változást szenvedni.

Azt hiszem, eddigi fejtegetéseimből nyilvánvaló, hogy a védvámrendszernek nem elvi alapokon vagyok híve, sőt álláspontom éppen az, miszerint ezen kérdéseket elvi szempontokból eldönteni nem lehet. Minthogy a speciális magyar viszonyok vizsgálatából kitűnik, hogy *az önálló vámterület még vámok tekintetében is előnyösebb lesz a mai állapotnál*, illetőleg hátrányosabb semmi tekintetben nem lesz, egy okkal több, hogy annál inkább kívánjuk az önálló vámterületet, bár — horribile dictu, — a vámsorompókat Bodenbachtól Marcheggig fogja beljebb tolni!

5. Nemzetközi szolidaritás.

Hátra van még, hogy szembeszálljak azon felfogással, mintha az önálló vámterület a nemzetközi szolidaritás elveibe ütköznék, mert a vámok mesterségesen tágitják a kapitalisztikus termelési és fogyasztási viszonyokból eredő érdekellentéteket a nemzetek között.

Kautsky szerint a kereskedelmi háborúk a védvámrendszer szükségszerű következményei, s mihelyt az átmenet a free tradera megtörtént, ezek megszűnnek, s helyöket a nemzeti háborúk foglalják el. Mikor Kautsky kifogy az érvekből, inkább koncedálja azt, hogy »nemzeti« háborúk is létezhetnek, holott a történelmi materializmus mindenkor egyik legfontosabb feladatának tekintette, hogy kimutassa miszerint a nemzeti jelzőszavak alatt vívott háborúk és forradalmak az uralkodóosztály gazdasági érdekeit előmozdító harcok voltak. Eltekintve attól, hogy egy tetszetősnek látszó érv érdekében elhagyja azon alapot, melyet éppen ő szokott a legnagyobb makacssággal védeni, állítása a tényeknek sem felel meg. 1860 után a freetrade aranykorában, Anglia és III. Napoleon, a szabadkereskedelem apostolai együtt vezették a gyászos emlékezetű mexikói expedíciót, s francia és angol katonákkal fosztotta ki Palikao gróf Pekinget. Ezeket a közönséges kapitalista rablóvállalatokat érté Kautsky nemzeti háborúk alatt? Vagy talán nemzeti háború volt-e a freetrader Anglia részéről Egyiptom annexiója, Szudán és a Zuluföld meghódítása, a búrok leigázása, vagy nemzeti érdekből néz-e Oroszországgal Anglia már egy félszázad óta a Perzsa-öbölnél és Heratnál farkasszemet?

Garami viszont Olaszországra hivatkozott, melyet a védvámrendszer Franciaországgal vámháborúba kevert, melynek folytán a két nemzet viszonya rendkívül megromlott s különösen Olaszország nagy károkat szenvedett. Ezen érvelés két tekintetben téves. Olaszország és Franciaország közötti ellenszenvet és vámháborút az idézte elő, hogy az utóbbi megszállotta Tuniszt és kiszorította onnan az olasz kapitalistákat, kik a veszteségért boszút akartak állani. Azonkívül téves érvelés, valamely rendkívüli esetből az átlagos viszonyokra vonni következtést. A 70-es évek óta minden állam védvámos, mégis alig néhány vámháború fordult elő, holott annak Garami szerint állandóan kellene dűlni. S hogy védvám nélkül is megromolhat a nemzetek egymáshoz való viszonya, arra nézve legjobb bizonyíték a szabadkereskedő Anglia, hol a burzsoázia a legféktelenebbül gyűlöli Németországot és izgatja háborúra ellene a kormányt és közvéleményt.

Az önálló vámterület felállítása nem rontaná meg a többi nemzetekhez való viszonyunkat, mert magasabb vámokkal, minőkkel most az osztrák nagyipar védekezik, nem igen fogunk az önálló vámterületen találkozni. Sőt lehet, hogy ezen vámok

alacsonyabbak lesznek s a külfölddel való forgalmunk is meg lesz könnyítve. Itt csak Ausztriáról, az osztrák munkásságról lehet szó s az a kérdés, nem fogja-e ezeket a vámterület különválasztása megkárosítani? Ezen kérdésre válaszom csak az lehet, hogy *a nemzetközi szolidaritás sohasem terjedhet odáig, hogy az egyik ország munkássága a másik jólétének érdekében a saját jövőjét, haladását feláldozza.* A proletármozgalom eddigi története tanítja, hogy mindig a munkásság azon rétege, mely már bizonyos relatív jólétben volt, hozott áldozatokat azért, hogy a többieket nyomorúságos helyzetéből felemelje, *de sohasem történt az, hogy valamely réteg még jobban lejjebb süllyedt volna azért, csak hogy a többieknek meglevő jóléte fenntartassék, vagy fokoztassék.* S hogy különben e miatt a kérdés miatt nem kell magunknak fejfájást okozni, arra nézve legklasszikusabb tanúságokat az osztrák szociáldemokrata párt vezető férfiainak nyilatkozatai nyújtják. Ellenbogen azt mondja pl., hogy a közös vámterület fennmaradása Ausztriát ruinálja, sőt a német agráriusok szokott szólamaival él, midőn felkiált: Függetlenné kell tennünk a munkások bérét és foglalkoztatását a magyaroktól! Ne akarjunk tehát mi pápább lenni a pápánál s ha az osztrák szocialisták nem félnek az önálló vámterülettől, mi se féltsük őket tőle.

Minden ország munkásságának egyik fő törekvését és kötelességét képezi, hogy szellemi és gazdasági színvonalat emelje, s mert a munkásosztály felszabadítása csak akkor következhetik be, ha a proletariátus mindenütt elérte azon színvonalat, hogy a gazdasági élet irányzását átvehesse. A míg ezen fokon alul van, állandó akadály a szolidaritás kifejlődésének, mert mindig fennforog a veszély, hogy műveletlenségét és nyomorát kihasználva a reakció őket épen a munkásmozgalom letörésére használja fel, mire az orosz forradalom fekete bandái nyújtják a legfrissebb tanulságot, másrészt ugyanezen okoknál fogva rontják a munkabérfeltételeket, veszélyeztetik a már elért gazdasági eredményeket. Liebknecht a gothai kongresszuson 1875-ben a német munkásság érdekében követelte, hogy *védővámokat alkalmazzanak azon államok ellen, melyekben nincsenek munkásvédő törvények* — s éppen ezért a külföldi piacra olcsón dobhatják áruikat. Ezért látjuk, hogy Északamerikában a munkások védekeznek a kivándorlók olcsó versenye ellen, az angol munkások agitációt folytatnak a kuliknak Transwaalba való bevitelére ellen, sőt az angol unionista párt azzal vélte a munkásokat

vámpolitikájának megnyerni, hogy a bevándorlás korlátozásáról vitt törvényt a parlamentben keresztül. Az ausztráliai munkás párt programjának első pontja, hogy Ausztrália a fehér munkások számára biztosítsa. Ezen programpontra a kínai és maláj munkások importálását akarja megakadályozni, kik képtelenül alacsony bérekért és rabszolgákhoz hasonló feltételek mellett vállaltak mindenféle munkát s veszélyeztetik azon sok tekintetben fényes eredményeket, melyeket az ausztráliai munkáspárt eddig elért. Ezen irányzat nem valami célszerű önzésnek, nem a jobb helyzetben levők, az ugorkafára már felkapaszkodottak elzárkózási ösztönének kifolyása, hanem jogos és természetes védekezés a kapitalizmus mindenkorai törekvéseivel szemben, midőn a munkásmozgalom eredményeit olcsó és műveletlen külföldi munkások behozatalával akarja letörni. A magyar munkás Amerikában minthogy életigényei és műveltségi foka a hazai viszonyokhoz mért, tehát alacsony, olcsó árért áll munkába s ezért ott gyűlöletnek tárgya. Minthogy a magyar proletariátust a mostani agrárhátramaradottságból kiemelni, színvonalát fejleszteni csak ipar fejlesztésével és a mezőgazdaság industrializálásával lehet, ennek pedig más útja nincs, mint a gazdasági önállóság, azért *a magyar szervezett munkásságnak már a nemzetköziség elvéből is legfőbb feladata, minden rendelkezésére álló eszközt felhasználni az önálló vámterület kivívására.*

Szende Pál.